

Sergii Bostan

Formation of the Ukrainian-Romanian Interstate Relations

On Post-Soviet political space of the relation of Ukraine and Romania deserve a special attention as in them there is an active formation of the new maintenance and a format of relations of these states. Relations of official Kyiv and Bucharest are far from absence of problems and conflicts. In a modern history of joint relations serious complications,

УДК: 327(73:470+571)

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА США СТОСОВНО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОСИН

У даній статті аналізується нормативно-правова база двосторонніх відносин Сполучених Штатів Америки та Російської Федерації, розглядаються основні загальні положення документів та простежується їх вплив на розвиток та інтенсифікацію американсько-російського співробітництва у різних сферах. Звертається увага на процес формування нормативно-правової бази як такої, що покликана сприяти створенню відповідних умов для розвитку партнерського діалогу Сполучених Штатів та Росії на різних рівнях. Зміст партнерства між державами визначався, перш за все, такими двосторонніми документами, як Кемп-Девідська декларація, Хартія російсько-американського партнерства і дружби, Ванкуверська декларація та Московська декларація.

Ключові слова: американсько-російські відносини, нормативно-правова база, зовнішньополітичний курс, співробітництво, партнерство, двосторонні документи, „холодна війна”, декларація, хартія, міжнародні відносини.

Одним з провідних суб'єктів міжнародних відносин, на який був спрямований зовнішньополітичний курс Сполучених Штатів Америки на пострадянському просторі одразу після розпаду Радянського Союзу, можна вважати Російську Федерацію. Звертаючись до історії, можна з впевненістю стверджувати, що діалог між офіційними Вашингтоном і Москвою перманентно мав вплив на треті сторони, не залишаючи осторонь світове співтовариство. За тих умов, які окреслилися на початку 90-х років ХХ століття, важливим було визначити, за якими векторами будуть спрямовуватися двосторонні відносини між США та Росією на новому етапі і як вони впливатимуть на перебіг міжнародних відносин загалом у перспективі. Аналіз нормативно-правової бази дозволяє визначити ті підвалини американсько-російських двосторонніх відносин, які були закладені у новому зовнішньополітичному курсі США стосовно Російської Федерації в рамках загальної американської стратегії на пострадянському просторі. Це зумовлює актуальність теми нашої роботи, що посилюється тенденціями зміни формату американсько-російського діалогу в останні роки.

Початкова орієнтація російської зовнішньої політики на тісне співробітництво із Заходом ще

even mutual recriminations and direct claims took place. Friendship between Ukraine and Romania is an important factor of their own success on the way of radical changes to community and an economy, in the way of thinking and political behaviour of these „new democracies”.

Key words: Ukraine, Romania, the Ukrainian-Romanian relations, postcommunist time, frontier, government, history, foreign policy.

© Надія Бурейко
(м. Чернівці)

на початку 90-х років дала поштовх для прийняття рішення керівництвом Сполучених Штатів та Росії розвивати відносини на основі принципу партнерства. Досліджуючи запропоновану тематику, ми ставили за мету здійснити аналіз тих двосторонніх документів, які визначали зміст цього партнерства. Поставлена мета зумовила наступні завдання: дослідити нормативно-правову базу двосторонніх відносин США та Росії; визначити, які документи заклали основу для американсько-російського співробітництва; проаналізувати основні положення Кемп-Девідської декларації, Хартії російсько-американського партнерства і дружби, Ванкуверської декларації, Московської декларації та їх вплив на становлення та подальший розвиток американсько-російських відносин.

Варто зауважити, що багато дослідників дають неоднозначну оцінку задекларованому партнерству США та Росії, коливаючись від визначення американсько-російських відносин термінами „партнерство” і „союз” аж до „суперництва”. Визначення змісту американсько-російських відносин на сучасному етапі є досить актуальним. Так, велику увагу проблематиці партнерства між США та Росією приділяють у своїх роботах дослідники Кременюк В. [10, с. 3-14], Кортунов С. [9, с. 67-87], Рогов С. [12, с. 5-14], використовуючи поняття „стратегічного”, „прагматичного”, „обмеженого” чи „зрілого” партнерства. Американські ж дослідники досить стримано сприймали задеклароване партнерство між державами, вичікуючи розвиток подій на перспективу. Але в будь-якому разі, на нашу думку, слід наголосити на важливості та історичному значенні Кемп-Девідської декларації 1992 року, як документа, що поклав початок нового етапу розвитку відносин між США та Росією, ознаменував остаточне завершення періоду „холодної війни” та поставив перед двома державами нові завдання пошуку основи і нового змісту двосторонніх відносин. Саме в Кемп-Девідській декларації американська і російська сторони заявили, що „не розглядають один одного як потенційних супротивників”, а „їх відносини характеризуються відміннією дружбою і партнерством, яка базуватиметься на взаємній довірі, повазі та прихильності до демократії та економічної свободи”. Крім того, в декларації йшла мова про те, що обидві сторони будуть прагнути до

усунення всіх залишків ворожості періоду „холодної війни”, а також вдаватися до скорочення своїх стратегічних арсеналів. Констатувалося, що відносини між народами і урядами США та Росії відтепер будуть характеризуватися відкритістю та терпимістю, сприяючи утвердженню загальних демократичних цінностей, верховенства права, поваги прав людини, включаючи права меншин, поваги кордонів, тощо. В декларації зазначалося, що співробітництво між двома державами буде здійснюватися з метою нерозповсюдження зброї масового знищення, урегулювання конфліктів виключно мирними методами, протидії тероризму, боротьби з торгівлею наркотиками і запобіганню погіршення умов навколишнього середовища. Як бачимо, положення, задекларовані в даному документі, свідчили про те, що Сполучені Штати Америки і Росія, усвідомлюючи нагальну потребу будівництва якісно нового формату стосунків, поклали кінець ідеологічній конфронтації, біполярності, що мала місце в міжнародних відносинах ХХ століття. „Сполучені Штати і Росія відкривають нову епоху в своїх відносинах... Вона може стати епохою миру і дружби, що даватиме надію не лише нашим народам, але і народам всього світу” [3, с. 12].

Хартія російсько-американського партнерства і дружби [7, с. 7-11], підписана під час візиту Б. Єльцина до США 17 червня 1992 року у Вашингтоні, підтвердила положення Кемп-Девідської декларації і закріпила новий зміст двосторонніх відносин між Сполученими Штатами і Росією. В Хартії йшла мова про те, що сторони мають намір створити „надійну і міцну основу російсько-американських відносин партнерства і дружби”, оскільки „ріст благополуччя, процвітання та безпека демократичної Російської Федерації та Сполучених Штатів Америки життєво взаємопов'язані”. В документі висвітлені положення співробітництва у трьох напрямках: демократія і партнерство, міжнародний мир і безпека, економіка.

У першій частині зазначалося, що Російська Федерація та Сполучені Штати мають намір розширити та активізувати всесторонній діалог на різних рівнях як стосовно двосторонніх, так і міжнародних проблем. Зазначалося на важливості діалогу в різних сферах, що було особливо важливим з огляду на те, що в радянсько-американських відносинах центральне місце займали проблеми воєнної безпеки. Тепер же увага приділялася і науково-технічному, й культурному аспекту двостороннього співробітництва. Особливо важливим стає економічний фактор. Значна роль відводилася прямим контактам між громадянами, а також між політичними, суспільними, профспілковими, релігійними та іншими організаціями, крім того, на рівні державного управління, а також між представниками приватного сектору та громадськими організаціями.

Наголошувалося на необхідності зустрічей на вищому рівні на регулярній основі, „враховуючи важливе значення контактів між Президентом Російської Федерації та Президентом Сполучених

Штатів Америки для визначення основоположних напрямів двосторонніх відносин, а також в контексті глобального співробітництва і стабільності” [7, с. 7]. Можемо відзначити, що досліджуючи динаміку зустрічей на різних рівнях між представниками США та Росії того періоду, ми пересвідчилися, що діалог між сторонами був перманентним і безперервним.

Крім Хартії російсько-американського партнерства і дружби під час державного візиту Б. Єльцина до США 16-18 червня 1992 року було підписано ще 34 документи, в тому числі спільна заява по системі глобального захисту та заява про співробітництво в галузі конверсії, блок угод про співробітництво у сфері ліквідації та запобігання розповсюдження ядерної та хімічної зброї, договори про взаємний захист капіталовкладень, тощо.

Наступний документ Ванкуверська декларація [1, с. 18-19], яка, на наш погляд, вартує уваги і розгляду, була прийнята в ході офіційної зустрічі Б. Клінтона та Б. Єльцина 4 квітня 1993 року. Вона підтвердила готовність американської та російської сторін радикально змінити механізм їх взаємовідносин, порівнюючи з тим, що мав місце під час „холодної війни”, коли американсько-російські двосторонні інституції займалися, в основному, вирішенням воєнно-політичних проблем. На зустрічі ж у Ванкувері президенти погодилися надати нового імпульсу американсько-російським відносинам в усіх сферах. „З метою... активізації комплексного інтенсивного діалогу вони погодилися заходи по вдосконаленню механізму взаємних консультацій” [1, с. 18]. Було зазначено про створення робочих груп з участю високопоставлених представників обох урядів з широкими повноваженнями по співробітництву в сфері економіки, науки і технологій. Президенти погодилися створити російсько-американську комісію з питань технологій, яка б опікувалась двостороннім співробітництвом у сфері енергетики та космосу. Дану комісію очолили віце-президент Сполучених Штатів А. Гор та голова уряду Російської Федерації В. Черномірдин. У створенні цієї впливової структури і полягає важливість Ванкуверської декларації, адже комісія, про створення якої зазначалося в документі, була орієнтована на підтримання взаємних торгово-економічних та науково-технічних зв'язків і була покликана об'єднати всі двосторонні інститути, які відповідали за розвиток цих зв'язків. Необхідно зауважити, що надалі комісія Гор – Черномірдин значно розширила коло своєї компетенції [8, с. 40-53].

Крім питань економіки, науки і техніки, у Ванкуверській декларації обумовлювалися питання оборони і безпеки (сторони „підкреслили рішучість працювати з метою підвищення ефективності потенціалу ООН, ОБСЄ та інших відповідних регіональних організацій у справі встановлення та підтримки миру” [1, с. 19]), нерозповсюдження зброї масового знищення, захисту прав осіб („Сторони підкреслили важливе значення повного захисту

прав особи, включаючи права етнічних росіян та всіх інших меншин на території колишнього СРСР. Президенти підтвердили свою прихильність до мирного врегулювання конфліктів в цьому регіоні на основі поваги незалежності, територіальної цілісності та інтересів безпеки всіх держав – членів ООН і ОБСЄ” [1, с. 19]), охорони навколишнього середовища („Росія і США оголосили про свій намір розширювати і здійснювати спільну діяльність в галузі охорони навколишнього середовища. Вони погодилися координувати свої дії в рамках спільних екологічних заходів та досліджень, а також технічного, експертного та фінансового сприяння здійсненню погоджених програм” [1, с. 19]).

Отже, цінність Ванкуверської декларації, в першу чергу, полягає в широкому спектрі розглянутих питань, які зачіпали різні сфери життя, не обмежуючись питаннями воєнної та політичної безпеки.

Ми вважаємо за доцільне розглянути ще один документ, підписаний під час зустрічі президентів США та Росії 12-15 січня 1994 року, – Московська декларація [4, с. 12-14]. Важливість даного документу, на нашу думку, в першу чергу, пояснюється заявою про перехід американсько-російських відносин в якісну нову стадію – стадію „зрілого стратегічного партнерства, яке базується на рівності, взаємній вигоді та визнанні національних інтересів один одного”. В цьому ж документі зазначалося, що „ядерна зброя обох країн не буде націлена одна на одну” [4, с. 12].

Прийняті документи створили підстави для розвитку американсько-російських відносин на новому рівні, які б охоплювали різні сфери та галузі співробітництва. Реалізація вищерозглянутих документів дала можливість перейти до наступного рівня стосунків між Сполученими Штатами Америки та Російською Федерацією.

Назустрічі президентів Б. Сльцина та Б. Клінтона, яка відбулася в Хельсінкі 20-21 березня 1997 року, сторони підписали спільні заяви – по відношенню Договору по ПРО і про параметри майбутніх скорочень ядерної зброї. Переговори і документи, які були підписані в результаті їх перебігу, були націлені на підтримку загального порядку і безпеки та вирішення проблеми скорочення ядерного озброєння. Цьому ж питанню була присвячена спільна російсько-американська заява „Ініціатива по співробітництву в галузі стратегічної стабільності” [6, с. 16-18], яку підписали 6 вересня 2000 року в Нью-Йорку президенти США Б. Клінтон і Російської Федерації В. Путін. Дану заяву можна розглядати як конструктивну основу для укріплення довіри між двома сторонами і для подальшого розвитку погоджених заходів по укріпленню стратегічної стабільності та протидії поширенню зброї масового ураження, ракет та ракетних технологій.

Важливою, на наш погляд, є Московська декларація про нові стратегічні відносини між Російською Федерацією та Сполученими Штатами Америки [5], прийнята 24 травня 2002 року. Декларація була

прийнята на основі попередньої Спільної заяви про нові відносини між Росією та Сполученими Штатами від 13 листопада 2001 року. З огляду на глобальну загрозу, яка постала перед світовою громадськістю після трагедії 11 вересня 2001 року, даний документ був особливо значущим, оскільки закріплював нові основи двостороннього співробітництва США та Росії в нових реаліях. В „Основах співробітництва” Декларації зазначалося: „Ми виходимо на рівень нових стратегічних відносин. Епоха, коли Росія і США розглядали один одного як ворога чи стратегічну загрозу, завершилась. Ми є партнерами і будемо співробітничати заради просування стабільності, безпеки, економічної інтеграції, спільної протидії глобальним викликам та сприянню вирішення регіональних конфліктів” [5]. У документі зазначалося, що обидві країни готові продовжувати інтенсивний діалог з актуальних проблем міжнародного та регіонального життя як на двосторонній основі, так і на міжнародних форумах, включаючи Раду Безпеки ООН, Велику вісімку, ОБСЄ. Сторони запевняли, що у разі виникнення непорозумінь, вони „працюватимуть над їх вирішенням у дусі взаємної поваги”. Крім того, в Декларації оговорювалося політичне та економічне співробітництво, йшла мова про укріплення контактів між людьми, нерозповсюдження зброї масового знищення та міжнародний тероризм, протиракетну оборону і подальше скорочення стратегічних наступальних потенціалів.

Логічним продовженням даного документу стала Декларація про стратегічні рамки російсько-американських відносин [2], прийнята 6 квітня 2008 року в Сочі в ході переговорів між США та Росією. Посилаючись на відповідні документи 2001 та 2002 року, сторони проголосили, що „повні рішучості працювати разом... для вирішення завдань, пов’язаних з глобальними викликами XXI століття, переводячи російсько-американські відносини із стану стратегічного суперництва в стратегічне партнерство” [2]. Велика увага в Декларації приділена укріпленню безпеки, боротьбі з міжнародним тероризмом, стратегічному економічному співробітництву.

Зіштовхнувшись з проблемами загальної безпеки та викликами міжнародного тероризму, американська і російська сторони пішли на погодження спірних питань та улагодження протиріч з метою спільного співробітництва на основі рівноправності та взаємоповаги. Крім зазначених нами документів, сторонами було також напрацьовано солідну базу заяв, меморандумів, комюніке, тощо. Вони регулювали відносини між Сполученими Штатами Америки і Росією в різних галузях та сферах, починаючи від тих, які були пріоритетними в період „холодної війни”, а саме воєнна і політична безпека, до тих, які набули більшої актуальності на якісно новому етапі двостороннього співробітництва Вашингтону і Москви, а саме в сфері економіки, науки і техніки, боротьби з міжнародним тероризмом. Особливо важливим стало напрацювання

нормативно-правової бази двосторонніх відносин США та Росії саме на зламі двох століть, коли світ опинився перед новими загрозами та вибором якісно нового виміру міжнародних відносин, нових світових лідерів та їх угруповань. Адже зміни в світі, які відбулися, виявилися на стільки значними, що можна було говорити про початок нового періоду міжнародних відносин [12, с. 21]. Численні проблеми, які постали перед гравцями міжнародних відносин, вимагали вирішення, і було особливо важливим поставити на пріоритетне місце розв'язання проблем саме мирними методами, шляхом толерантного співробітництва та погодженої взаємодії.

Отже, можна стверджувати, що основоположними документами, які визначали основні закономірності та тенденції американсько-російських відносин на новому історичному етапі, на який держави вийшли після розпаду Радянського Союзу та припинення „холодної війни”, були наступні: Кемп-Девідська декларація 1992 року, Хартія російсько-американського партнерства і дружби 1992 року, Ванкуверська декларація 1993 року і Московська декларація 1994 року. Загалом, двосторонні відносини між США та Росією регулюються широкою нормативно-правовою базою, яка забезпечує співробітництво держав у різних сферах. В американській політиці стосовно Росії офіційно декларувалися наступні взаємопов'язані цілі: підтримка демократичних перетворень в Росії і, відповідно, трансформації її політичних, економічних та соціальних інститутів, забезпечення безпеки США за рахунок скорочення арсеналів ядерного озброєння, накопиченого під час „холодної війни”, недопущення розповсюдження зброї масового ураження та технологій її виробництва. Нормативно-правова база американсько-російських двосторонніх відносин була покликана оформити їх у форматі взаємної довіри, поваги, а також обопільному визнання національних інтересів один одного.

Джерела та література:

1. Ванкуверська декларація // Дипломатический вестник. – 1993. – № 7-8. – С. 18-19; 2. Декларация о стратегических рамках российско-американских отношений. – Режим доступа: http://www.kremlin.ru/interdocs/2008/04/06/1310_163171.shtml; 3. Кэмп-Дэвидская декларация Президента Буша и Президента Ельцина о новых отношениях. 1 февраля 1992 года // Дипломатический вестник. – 1992. – № 4-5,

29 февраля-15 марта. – Спецвыпуск. – С. 12; 4. Московская декларация // Дипломатический вестник. – 1994. – №3-4. – С. 12-14; 5. Московская декларация о новых стратегических отношениях между Российской Федерацией и Соединенными Штатами Америки. – Режим доступа: <http://www.kremlin.ru/text/docs/2002/05/84410.shtml>; 6. Совместное российско-американское заявление „Инициатива по сотрудничеству в области стратегической стабильности”. – Дипломатический вестник. – 2000. – № 10. – С. 16-18; 7. Хартия российско-американского партнерства и дружбы // Дипломатический вестник. – 1992. – № 13-14. – С. 7-11; 8. Батюк В. Комиссия Гор-Черномырдин: рождение, жизнь, смерть... воскресение? // Pro et Contra. – Т. 5. – №2. – весна 2000. – С. 40-53; 9. Кортунов С. Российско-американское партнерство и вызовы XXI в. Шанс на начало нового диалога существует // Международная жизнь. – 2002. – № 4. – С. 67-87; 10. Кременюк В. Две модели отношений США с окружающим миром: „заботливый отец” или „суровый шериф”? // США-Канада: экономика, политика, культура. – 2004. – № 11. – С. 3-14; 11. Рогов С. Новый этап в российско-американских отношениях // США-Канада: экономика, политика, культура. – 2001. – № 12. – С. 21; 12. Рогов С. Россия и США: партнерство или новое отчуждение // Международная жизнь. – 1995. – № 7. – С. 5-14.

Nadiia Bureiko

The US Foreign Policy towards the Russian Federation: Legal Ensuring of Relations

The author makes an attempt to analyze a legal basis of bilateral relations of the United States of America and the Russian Federation, examine the main general theses of documents and deduce their influence on development and intensification of the American-Russian cooperation in different spheres. Much attention is paid to the process of a legal basis formation which is to promote corresponding conditions for development of partnership dialogue between the USA and Russia on different levels. First of all, this partnership was declared in such bilateral documents as the Camp David Accord, the Charter of Russian-American Partnership and Friendship, the Vancouver Declaration and the Moscow Declaration.

Key words: American-Russian relations, legal basis, course of foreign policy, cooperation, partnership, bilateral documents, “cold war”, declaration, charter, international relations.

© Вікторія Воссіна
(м. Київ)

ПРИНЦИПИ ДИПЛОМАТІЇ СВЯТОГО ПРЕСТОЛУ (ПОНТИФІКАТ ПАПИ ІВАНА ПАВЛА ІІ)

Папа Іван Павло ІІ упродовж свого понтифікату величезною мірою посилив вплив дипломатії Святого Престолу на глобальну політику й міжнародні відносини. Стаття присвячена дослідженню аналізу принципів дипломатії Святого Престолу, які набули розвитку за понтифікату Івана Павла ІІ. Згідно з цими принципами дипломатія папська дипломатія повинна

мати у своєму центрі людину, її гідність і права: на життя – на всіх етапах його розвитку, на свободу виразу релігії, совісті – у всіх вимірах цих свобод, які не можуть бути зведеними до свободи культової діяльності, нарешті, право бути у центрі соціального, економічного, політичного, життя. Отже у статті було детально розглянуто основні 5 принципів на